

František Němec

Armáda 21. století

(K článku plk. Ing. F. Valacha CSc. - *Náměty pro model armády 21. století - uveřejněnému ve VR 1/95*)

Na prognózy dalšího vývoje národa či úvah o zachování státu nelze použít historických zkušeností. Ačkoliv na základě některých zkušeností může vzniknout dojem, že příští století bude stoletím úsilí některých národů o získání státní samostatnosti, není možné přehlédnout, že v nejvyspělejších zemích stále více sílí integrační tendence, které se již řadu let úspěšně prosazují v oblasti ekonomické a v současné době se začínají uplatňovat i v oblasti politické. Není vůbec náhodné, že se tak stává především v Evropě, která byla na počátku obou světových válek, ale patří také vedle USA a Japonska k průmyslově nejvyspělejší částem světa. Zdá se, že o příští státní samostatnosti, jejím zachování či omezování, se bude rozhodovat v oblasti politické. Úsilí o zachování národa, snahy o jeho další rozkvět se budou odehrávat na poli ekonomickém a kulturním. Hospodářská a následná politická integrita, která bude iniciátorem volného pohybu obyvatelstva, pravděpodobně postupně změní národnostní složení některých současných států. Národ zřejmě již nebude chápán v našem tradičním pojetí, ale spíše se přiblíží k pojetí francouzskému či britskému, kdy Francouzem se cítí a je za něj považován každý občan trvale ve Francii žijící, bez ohledu na svůj etnický původ.

Je velmi těžké se smířit s názorem autora článku, že „způsoby řešení rozporů násilnými prostředky jsou trvalým jevem světových dějin“ nebo že „se nelze domnívat, že by právě následující století tento trend úplně změnilo“. Není tomu tak dávno, kdy se rozpory mezi jednotlivci řešily násilím, snad jen několik století. Naše generace již považuje za samozřejmé, že pro řešení těchto rozporů máme zákony, státní správu, policii a soudy.

Pokud jsou válkami řešeny problémy mezi státy a národy, tak to je pouze důkazem rozporu mezi současnou vysokou úrovní civilizace a přežitými vztahy uvnitř lidstva. Integrační úsilí v západní Evropě v posledních desetiletích je důkazem, že lidstvo si tento nenormální vztah začíná uvědomovat.

Je nesporné, že válka již přestává být metlou pro úspěšné řešení rozporů. Není náhodné, že se po válce projevují silné tendence výsledky války zvratit.

Lidstvo si stále více uvědomuje, že největší hodnotou vůbec je lidský život. A právě život jednotlivce je válkami nejvíce ohrožován. Člověk je vychován k odmítání násilí, k úctě k lidskému životu, ale zároveň je vychován a cvičen k tomu, aby podle rozhodnutí státních orgánů dával svůj život k dispozici a cílevědomě zabíjel jiné. Není náhodné, že stále více lidí odmítá vojenskou službu. Někdy se snažíme tuto situaci svalovat na některé naše přechodné a specifické problémy. V nedávno vydané knize česko-francouzského spisovatele Milana Kundery říká hrdina Nesmrtelnosti: „Dovedeš si představit francouzskou

mládež, jak jde bojovat za vlast? Medvěde, válka se už stala v Evropě nemyslitelnou. Lidé v Evropě už nejsou s to válčit.“

I když lidstvo je stále ještě zmítáno řadou konfliktů (patří sem i konflikt v bývalé Jugoslávii), je nutno objektivně konstatovat, že po pádu komunismu se situace ve světě zásadně změnila. Byla odstraněna příčina možného globálního konfliktu - komunistická snaha ovládnout svět. Za povšimnutí však také stojí, že i řada místních konfliktů se zmírnila nebo již skončila, protože také v nich byl rozhodujícím činitelem komunistický vliv.

Není možné souhlasit s autorem článku, když tvrdí: „Dále je možné vzít v úvahu skutečnost, že mentalita homo sapiens se v podstatě nezměnila. Stále přetrvává jedna z dominantních vlastností, jíž je touha po moci a bohatství, která je na jedné straně určitou silou vývoje, na druhé straně však i zdrojem krizí, konfliktů různé intenzity a rozsahu, od individuálních k mezinárodním.“

Tak špatné to s člověkem není. Každý jedinec v normální demokratické společnosti je zainteresován na úrovni svého života i životy své rodiny. Moderní současný vzdělaný člověk si však uvědomuje, že prostředky k dosažení těchto cílů nemůže používat na úkor jiného člověka. A proto tyto cíle prosazuje vlastní aktivitou, pracovní i politickou. Těmito aktivitami v podmínkách pluralitní demokracie, soukromého vlastnictví a tržní ekonomiky zvyšuje nejen kvalitu svého života, ale i života svých spoluobčanů, kteří z různých důvodů jsou méně úspěšní. Pro většinu současných lidí je násilí ve vztahu mezi jednotlivci nepřijatelné a stále více lidí není ochotno podporovat násilí při řešení sporů mezi státy a národy.

Celosvětově je možné sledovat, jak se demokratické režimy ustavují v dalších zemích. A demokratické režimy si moc dobře uvědomují, že ekonomické povznesení státu není možné řešit násilím, ale právě naopak pouze spoluprací s vyspělými zeměmi. Autor má pravdu, že řada národů není zatím ještě spokojena se svým postavením. Zřejmě ještě dojde ke vzniku dalších nových národních států. Dojde však skutečně ke zvýšení počtu samostatných států na 300 - 400? Zatímco některé státy ještě vznikají, tak jiné státy spíše volají po integraci. Je možná i druhá prognóza - plným uplatněním lidských práv národnostních menšin, pak touha po vzniku dalších malých států se bude zmenšovat.

Věřím, že se autor článku mýlí (a budu velmi rád, jestliže to příští vývoj potvrdí), když podceňuje další vývoj OSN. Je možné spíše očekávat, že úsilí o zvýšení významu OSN rychle poroste a že to bude určitě v příštím století právě tato organizace, která bude schopna zabránit propuknutí konfliktů, vzniklé konflikty likvidovat a vlnky potrestat.

Bylo by proti veškeré logice, kdyby se splnily předpoklady, že zdrojem napětí v příštích desetiletích budou kolize kultur. Rozdílnost kultur a jejich vzájemná nesnášenlivost na tak malém prostoru, jakým je zeměkoule, byla způsobena malými komunikačními možnostmi mezi jednotlivými oblastmi zeměkoule, a tím jejich izolovaným vývojem. V poslední době jsme se všichni na zeměkouli přiblížili, všichni máme k sobě velmi blízko. Nepochybně se na celé zeměkouli vyrovnáváním ekonomické úrovně, vzdělanosti, při stále se prohlubujících vzájemných stycích, postupně sjednotí přístupy k životu. Musí k tomu dojít, jakmile zaniknou důvody, pro které tyto rozdílné kultury vznikly. Demokratický model společnosti se zákonitě prosadí na celém světě, i když to nějakou dobu ještě bude trvat.

Na rozdíl od autora se domnívám, že vzhledem k tragickým následkům posledních válek je možné dalším válkám zabránit. V demokratických podmínkách života a v kulturně vyspělém národě nemohou v budoucnosti uspět politici, kteří by chtěli válku připravovat.

Autor článku správně tvrdí, že bude pokračovat proces politických, kulturních a ekonomických přeměn ve světovém měřítku na cestě k demokracii a tržnímu hospodářství. Ale mýlí se, když se domnívá, že „současně s tím se budou měnit a prohlubovat rozdíly v kulturní a civilizační architektuře světa. To se projeví v jevových stránkách, z nichž nejvýznamnější budou snahy o nalezení vlastní identity, plnění práva na sebeurčení, sebe-realizaci a jejich promítání do změn v regionech i celkového uspořádání světa....“ Autor pak pokračuje: „...krize, konflikty se příští době nevyhnou.“

Ekonomika odmítá uznávat hranice, překážející ekonomickému rozvoji, kapitál není hranicemi omezen. Uplatňuje se tam, kde je jeho využití nejvýhodnější, kde se nejrychleji rozmnožuje. Je proto přirozené, že se kapitál přelévá do oblastí méně rozvinutých s vlastním zdrojem surovin, s rezervami volných a zatím i levných pracovních sil. Ekonomická úroveň se bude vyrovnávat rychleji, než kdokoli předpokládal. Stačí se podívat na příklad Koreje, ale i některých dalších zemí. I my máme z posledních několika let zkušenosti s příchodem cizího kapitálu, někdy se dokonce již zdá, že ho je příliš. Z těchto důvodů válečné konflikty zřejmě nevzniknou.

Při četbě článku vzniká dojem, že si jeho autor nejprve vytvořil představu obranného vojenského systému, a teprve potom se snažil získat pro jeho obhájení argumenty. Postupovat je nutno obráceně; nejprve nepředpojatě zhodnotit všechny vlivy na další politický vývoj, pokusit se jej předvídat, a podle tohoto vývoje koncipovat vojenskou strategii.

V moderním světě, jakým příští desetiletí bude, se válka stane neospravedlnitelnou. Především lidé nebudou ochotni nasazovat své životy. Těžko se budou nacházet lidé, kteří pohnou svým životem ve prospěch jakýchsi ideálů. Ve válkách je tragédií, že jsou vojákům na obou stranách předstírány vyšší mravní principy v jejichž zájmu se vzájemně zabíjejí. Tato představa se stane představou absurdní.

Když hovoří autor článku o příští armádě, má představu armády „svobodného, samostatného a suverénního státu“. Budou však moderní státy těmto představám odpovídat? Při vstupu do evropských struktur se budou jednotlivé státy vzdávat (dobrovolně) částí své suverenity, své samostatnosti. Bude to mít své důsledky i na problémy obrany. Obrana státu se stane otázkou obrany celé koalice. Je třeba počítat s tím, že armáda malého státu bude v nejbližších desetiletích používána v rámci mírových operací OSN.

Autor se snažil problematiku, kterou ve svém článku řeší, zjednodušit tím, že se zabývá obecně problémem malého státu. Tím se sice vyhnul konkrétním problémům našeho nedávno vzniklého státu, ale situaci si neulehčil. Určitě jej totiž měl na mysli. Kategorie velikosti státu ale není pravděpodobně činitelem, který rozhoduje o vojenské politice či strategii. Stačí malé srovnání: je zásadní rozdíl mezi malým státem izraelským a nepříliš větším státem českým. Zatímco Izrael je ještě ve válečném stavu s některými státy, Česká republika je v současné době v tak příznivé situaci, v jaké samostatný stát od roku 1918 nebyl. Rozdíl těchto postavení rozhoduje také o charakteru ozbrojených sil.

Postavení našeho státu je dáno především tím, že velkou délkou svých hranic sousedíme s Německem, které je součástí Severoatlantické aliance. Větší záruku bezpečnosti si není vůbec možné představit. Ale i zbývající částí hranic sousedíme se státy, s nimiž nemáme žádné závažnější neshody a oprávněně je možné tvrdit, že s nimi žádný konflikt nehrozí. Zásadní rozdíl naší bezpečnostní situace vyniká při srovnání s vývojem od roku 1918. V období první republiky jsme měli po celé délce svých hranic sousedy, s nimiž jsme měli

velmi vážné rozpory, které vyvrcholily v roce 1938. Výjimkou byla pouze krátká část hranic se spojeneckým Rumunskem. Kromě několika let po válce jsme byli součástí agresivního Varšavského paktu, který se pod vedením Sovětského svazu připravoval ke zničení a ovládnutí demokratické části světa. Bezpečné však nebyly ani hranice s „přáteli“, jak jsme se o tom přesvědčili v srpnu 1968.

Ale ani toto hodnocení našeho bezpečnostního postavení nesnižuje význam armády. Zatím je stále ještě armáda výrazem národní a státní suverenity. Ale při úvahách o charakteru armády není možné přehlížet její pravděpodobné použití.

Je pouze otázkou několika let, kdy se staneme součástí NATO. Těmito členy se s největší pravděpodobností v relativně krátké době stanou i naši sousedé. Tím se dále zesílí dobré vztahy mezi nimi.

Armáda však bude stále více používána v rámci spojeneckých sil, pokud se budou angažovat v některých mírových operacích pod patronací OSN. Armáda by proto při své transformaci měla usilovat o svou připravenost pro tyto úkoly.

V této souvislosti není možné přehlédnout otázku početního stavu armády. Zatím bylo rozhodnuto, že do konce roku 1995 bude stav naší armády snížen na 65 tisíc osob. Vzniká otázka: je to málo, nebo mnoho? Pomoci nám může srovnání. Naš západní soused Spolková republika Německo má v současné době armádu o 370 tisících osobách a předpokládá se snížení na 350 tisíc osob. Podle počtu obyvatel by potom naše armáda měla mít cca 47 resp. 43 tisíc osob.

Velikost armády je limitována možnostmi země. V současné době je všeobecně uznáváno, že únosná výše státního rozpočtu na obranu je 2 - 3 procenta hrubého domácího produktu. V České republice se již ustálilo, že náš vojenský rozpočet je asi 2,5 procenta HDP. S tím ovšem souvisí další problém; náš HDP na hlavu se za západoevropským průměrem opožděuje. I když budeme dávat na obranu stejný podíl jako země NATO, bude naše armáda za jejich armádami zaostávat. Již z toho důvodu si nemůžeme dovolit udržovat větší armádu než Německo. Početnější armáda by znamenala další její zaostávání.

V posledních několika letech byly získány zkušenosti z působení našich vojáků v rámci sil OSN. Některé zkušenosti nelze přehlédnout. Vojáky základní služby pro tyto úkoly není možné použít. Naše jednotky v bývalé Jugoslávii byly ještě nedávno složeny převážně ze záložníků, v současné době tvoří příslušníci záloh polovinu početního stavu. Nedávné události potvrdily, že používání záložníků je řešení nouzovým. Náročné úkoly v těchto jednotkách mohou plnit pouze vojáci z povolání, kteří se dlouhodoběji cítí příslušníky armády, mají dlouhodobější výcvik, cítí se součástí armády a na příslušnost k ní jsou hrdí.

Tyto zkušenosti nutí k zamyšlení nad profesionalizací armády. Již před lety Spojené státy a Velká Británie vytvořily profesionální armády. V současné době přechází na profesionální armádu Belgie a Nizozemí, malé státy s námi srovnatelné.

Pro předpokládané použití se nehodí armáda založená na vojácích povoláných podle branného zákona. Armáda bude v rámci aliance plnit úkoly, které nebude možné zahrnout do úkolů obrany vlasti. I autor článku předpokládá, že ozbrojené síly budou „připraveny k připojení do celosvětových systémů“, že armáda bude realizovat „nejsložitější úkoly v kooperaci s vyspělými armádami světa na základě mírových smluv celosvětového významu“. Z těchto tezí však nečiní nutné závěry vedoucí k profesionální armádě.

Jedním z nedostatků vojenského myšlení je, že řeší problémy budoucích válek na základě zkušeností z válek minulých, ačkoliv všechny podmínky se zásadním způsobem změnily.